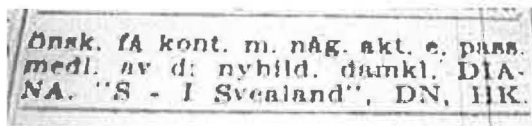

Stockholmsklubben Diana 1956

Marie Carlsson

När Diana inom Riksförbundet för sexuellt likaberättigande bildades 1956 var det inte en vanlig mysig kvinnoklubb som kom till. Det var inte ett par kvinnor som satt hemma på kammaren och ville bilda en klubb för utbyte av hushållstips som någon slags förströelse i väntan på att deras män skulle komma hem från jobbet. Nej, initiativet till Diana togs för att kvinnor ville träffa, lära känna, vara med och flirta med andra kvinnor. På två veckor lyckas initiativtagarna samla 59 kvinnor som var intresserade av idén. Icke-heterosexuella kvinnor fanns då som nu överallt, promenerandes på gatorna, på kaféer, drickandes drinkar på Berns salonger. De såg varandra då på samma sätt som vi ser varandra idag. Anledningen till att inte alla ser oss är heteronormativiteten som förblindar och begränsar vårt eget och andras livsutrymme.

Önsk. få kont. m. någ. akt. e. pass.
medl. av d: nybild. dankl. DIA-
NA. "S - I Svealand", DN, HK.

Annons i DN 10 januari 1957

Diana blev en otroligt viktig träffpunkt där kvinnor kunde träffas och bli respekterade för vem de var. Innan Diana bildades hade RFSL runt trettio kvinnor som medlemmar, efter Dianans första kvartal steg det antalet till nittiotre (Dianas årsredovisning 1956–1957). Diana blev viktig både för dem som deltog i verksamheten och för dem som bara fick höra talas om Diana och på så sätt kunde få bekräftat att det finns kvinnor som tänder på, blir kära i och älskar andra kvinnor. Diana är även viktig för oss som idag letar efter förebilder i den kvinnolösa historien som vi hela tiden får presenterad. En och annan kvinna kan dyka upp i historieberättelser, men om hon på något sätt haft en icke-heterosexuell identitet kan hon som Selma Lagerlöf bli presenterad som en ful, ensam, halt nucka som bara lever för att köpa tillbaka sitt föräldrahem (Söderblom & Edqvist. 1998 s. 305–309). Arkivmaterialet från Diana kan förhoppningsvis hjälpa till att visa att påståendet ”det fanns/finns inga kvinnor” i

historien inte är giltigt och att uppdelningen män vistas i det privata och kvinnor vistas i det offentliga måste omvärderas. När Dianor samlades för kafékvällar, bingo eller lördagsdans visste alla vad som var norm. För att kunna behålla känslan av att höra hemma, att inte vara avvikare, annorlunda eller pervers var det viktigt att Diana förblev en väl tillsluten klubb. Detta betyder däremot inte att Diana var en klubb i det privata, tvärtom var Diana en klubb i det offentliga. Män sägs ha "sex i det offentliga" när det sker på en pissoar där kvinnor är uteslutna. Kvinnor är "intima" i det privata" när män inte har tillträde.¹ Dessa båda händelser är samtidigt privata och offentliga: det normativiteten gör är att knuffa in kvinnorna i det privata.

På kvinnors initiativ

Stina och Margareta, två av de hjältinnor som var med och tog initiativet till Diana, hade under första hälften av 1950-talet varit på RFSL:s träffar i Stockholm. De berättar hur de eftersom RFSL:s tillfälliga lokaler var små och trängseln stor började diskutera att ordna egna träffar "utan karlar" (Sandelin 1984 s. 11). Dessa diskussioner ledde till att ett antal kvinnor den 25 november 1956 samlades i Anna-Gretas lägenhet i Gamla stan. Detta halvt improviserade möte skulle komma att bli början till Diana, den första kända separatistiska klubbverksamheten för icke-heterosexuella kvinnor. Kvinnor vars motiv till att träffas var attraktion, lust och förmågan att känna kärlek till andra kvinnor. Lägenhetsinnehavaren Age valdes till tillfällig ordförande och hon inledde mötet med "en direkt fråga till de närvarande, om det var deras mening att vi borde bilda en egen klubb av något slag. Svaret på den frågan blev ett enhälligt: – Ja!" (Dianas mötesprotokoll 1956). Mötet fortsatte med frågan om vilken arbetsform, och under vilka villkor, den nya klubben skulle bildas. Age presenterade de tre vägar de hade att välja på: En egen klubb ansluten till RFSL, en helt fristående klubb, eller som tredje alternativ att de skulle fortsätta som de hittills hade gjort i Stockholmsklubben² med ambitionen att försöka få större inflytande och gå fram på en bredare basis. Beslutet skulle avgöras med handuppräkning. Det visade sig att samtliga anslöt sig till det första alternativet. En egen klubb, för kvinnor, ansluten till RFSL, skulle bildas (Dianas mötesprotokoll 1956).

För att inga blivande medlemmar av den nya klubben eller de dåvarande medlemmarna i Stockholmsklubben skulle känna sig förbisedda av detta beslut bestämdes efter en livlig diskussion att en speciell utredningskommitté skulle tillsättas. Denna kommitté kom att bestå av fem kvinnor. Deras uppgift blev att kontakta så många som möjligt och inhämta upplysningar om hur de berörda medlemmarna i Stockholmsklubben ställde sig till tanken om en ny form av klubb. Stina berättar i antologin *Sympatiens hemlighetsfulla makt* hur kommittén

gick till väga för att fullfölja sitt uppdrag:

Anna-Greta [benämns som Age i arkivmaterialet] var inte med så mycket i Diana, hon var bara med och skapade idén. Hon jobbade sen i Albatross.³ Men när det hade bestämts att det skulle bli något så gjorde vi så att var och en skulle skicka ut ett meddelande till sina vänner. Det stencilerade vi på en maskin. Sen en del pratade man och en del lämnade man muntligen när man träffades ute på stan eller kafé. Vi satt ju mycket på kaféer, till exempel där nere i Berzelii park. Det var ett mycket frekventerat ställe, av båda könen. (Söderström red. s. 656)

På två veckor lyckades initiativtagarna till Diana få ihop 59 kvinnor som den 8 december samma år samlades i den nyförvärvade klubblokalen på Bondegatan 74.⁴ År 1984, 28 år senare, berättar Stina i en intervju i *EKHO-bladet* om sin upplevelse när det dök upp så många fler kvinnor än det tiotal kvinnor de hade förväntat sig:

Dagen för första träffen kom, vilken känsla, jag höll på att sprängas. Att se dessa kvinnor komma, jag kunde inte tänka. De flesta tjejerna som kom var mellan 20 och 40 år, stadgar utformades, styrelse valdes. Allt sköttes helt ideellt, ingen tjänade några pengar på verksamheten. (Sandelin s. 11)

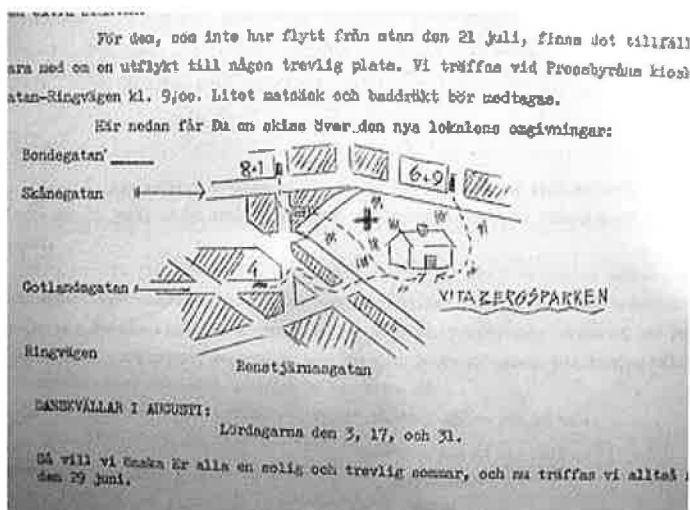
Då den tillfälligt valda ordföranden frågade ”om det var mötets mening att vi borde bilda en klubb som skulle bestå av enbart kvinnor, och att denna klubb skulle anslutas direkt till förbundet” (Dianas mötesprotokoll 1956) var svaret återigen ett: Ja!

59 intresserade kvinnor kom till det första mötet. Här blir det tydligt att det 1956 i Stockholm redan fanns ett fungerande nätverk av icke-heterosexuella kvinnor. Stinas berättelse visar hur dessa kvinnor vistades i det offentliga och på så sätt, med stor framgång, spred ordet om klubbmötet. De kände redan till varandra, de möttes i det offentliga; i skolan, på stan, arbetsplatser och kaféer. Genom Märta Möllers självbiografiska berättelse i detta nummer av *lambda nordica* får vi en mer ingående och levande inblick i hur sådana nätverk uppstod.

Innan Diana bildades hade RFSL runt trettio medlemmar som var kvinnor, efter Dianas första kvartal steg det antalet till 93 stycken (Dianas årsredovisning 1956–1957). Att RFSL från början hade så få kvinnor som medlemmar berodde alltså inte på att det inte fanns några kvinnor med icke-heterosexuell begär. Troligtvis berodde ökningen på att bildandet av Diana helt enkelt lockade, med sitt synliggörande, kvinnorna till RFSL. Synlighet och representation är avgörande för hur vi uppfattar oss själva. Fortsättningsvis hade Diana mellan 73 och 159 medlemmar per år.

Diana Nytt

Vägbeskrivning

STOCKHOLMSKLUBBEN DIANA

sen för stockholmsklubben Diana får härmed avgiva följande verksamhetsberättelse för år 1960-61.

Sammanträdet den 23 oktober 1960 valdes till styrelseledamöter följande verksamhetsår:

Ordförande	Undertecknad
Sekretärare	Ingrid H.
Skattemästare	Mary T.
v. ordförande	Pia G.
v. sekretärare	Wakona
I Suppleant	Agnes S.
II "	Käthe P.
III "	Gun J.
Revisorer	Bebs W. och Cecilias J.
Revisorsuppleant	Anny T. " Kerstin E.
Presstjänst	Agnes S. och Halvy J.
Grannmönskötare	Ingrid B.

Under det gångna verksamhetsåret hållit 7 protokollförda sammanträden samt 2 protokollförda klubbmöten.

Sammanträdet består vid årets slut av 71 medlemmar varav 10 nyansölda.

Verksamhetsberättelse 1960

Medlemskort fram- och baksida

Konstruerade till det privata

Om vi påstår att kvinnor endast älskar kvinnor i det privata säger vi samtidigt att de kvinnor du ser hand i hand på stan är "vänner", utan någon som helst respekt för att de mycket väl kan vara kära i varandra, älskarinnor och äkta makar. Att inte erkäna att även kvinnor som älskar varandra vistas i det offentliga bidrar till upprätthållandet av heteronormativitet. Homohistoriker ifrågasätter heteronormativa uppfattningar genom synliggörandet av de icke-heterosexuella som döljs i det normativa tänkandet att alla är heterosexuella. Det vi absolut inte får glömma är att ta med oss kvinnorna ut ur garderoben.

För att visa hur uppdelningen av man/offentlig och kvinna/privat fortfarande reproduceras, är här ett exempel ur boken *En annan stad. Kvinnligt och manligt homoliv 1950-1980*. (Lindholm & Nilsson 2002).⁵ Syftet med *En annan stad* är att visa hur "homosexuellt och lesbiskt" liv såg ut i Göteborg mellan 1950–1980, både i det privata: hemmet, och i det offentliga: gayklubbar, arbetsplatser och ute i staden. (S. 11) "Hemmet som plats präglas av kontinuitet i tid och rum, och förknippas ofta med det privata och det intima. [...] För många som levde lesbiskt eller homosexuellt hade just hemmet den betydelsen." (S. 17) I citatet framkommer det att både "homosexuella och lesbiska" vistades i hemmet, det privata, men författarna väljer fortsättningsvis att fokusera på framställningen av "manliga homosexuella" i det offentliga och "lesbiska" i det privata. "Flickor och unga kvinnor befann sig *då oftast* inomhus, medan pojkar och unga män *vanligen* befann sig utomhus. Man befann sig alltså på de platser flickor och pojkar förväntades vara" (s. 21). Lindholm och Nilsson skriver att "Utforskandet av samkönad erotik ägde för flickor *nästan alltid* rum i hemmamiljö" och för pojkarna ägde "dessa möten *ofta* rum utomhus." (S. 19).⁶ Som kursiveringarna visar gäller uppdelningen för många, därmed inte alla. Författarna har utifrån sitt material möjligheten att vidga uppfattningen att kvinnor var/är begränsade till det privata, men i stället reproduceras normbilden att män älskar män i det offentliga och att kvinnor älskar kvinnor i det privata. Dianor träffades i det offentliga där de skapade sina egna rum.

Tidigare (o)synliggörande gör mitt seende skarpt

En annan del av det historiska förnekandet och osynliggörandet av icke-heterosexuella kvinnor är ogiltigförklarandet och uteslutningen av kvinnors berättelser i historieskrivningen.

En av feminismens första insikter är avsaknaden av kvinnor i historien, vetenskapen och kulturen. "We had to prove that women and women's works really did exist, but – more important – there was an urgent desire to find our history" (Kamarck Minnich 1990 s.26). Kvinnors historia osynliggörs om och om igen. Dessa upprepningar blir enligt Judith Butlers resonemang i *Gender*

Trouble problematiska. Butler menar att det som ständigt upprepas, ses som stabilt och tas för sanningar och reproducerar på så sätt den redan rådande uppfattningen (Butler 1999 s. 185 ff). Det finns t.ex. inga berättelser om kvinnor, framförallt inte icke- heterosexuella sådana, och därför fanns/finns vi inte. Om det nu råkar existera några så är det i all hemlighet, hemma i det privata.

Mitt första exempel på hur *man* i modern homohistorieforskning valt att inte berätta kvinnors historia kommer från *Sympatiens hemlighetsfulla makt, Stockholms homosexuella 1860-1960*. I inledningen skriver redaktören Göran Söderström:

Bokens flesta texter handlar övervägande om homosexuella män, mer sällan om kvinnor. Orsaken är att de källor som främst stått till förfogande utgörs av samhällets försök till ingripande mot vad man betecknar som omoralisk och brottslig aktivitet. (Söderström red. s. 11 f)

Jag anser *inte* att denna, det- blev- ingen- mjölk- för- det- fanns- ingen- på-systemet- mentalitet, är en godtagbar ursäkt för fortsatt osynliggörande av kvinnors historia. Precis som den *Diskrete gossen* i Nils Dardels målning som pryder framsidan på *Sympatiens hemlighetsfulla makt* går jag runt i texterna, jag vet att det finns kvinnor men jag kan inte se dem.

Greger Emans *Nya himlar över en ny jord – om Klara Johanson, Lydia Wahlström och den feministiska vänskapskärleken* skulle ha ingått i huvudvolymen *Sympatiens hemlighetsfulla makt*. På grund av olika omständigheter blev det inte tyvärr inte så. (Eman 1993 s. 7 ff) Med Emans text hade *Sympatiens hemlighetsfulla makt* innehållit cirka 130 sidor om ”kvinnors kärlek till andra kvinnor”. Nu innehåller antologin cirka 30 sidor av bokens totala 677 sidor berättelser om och med kvinnor.

Ett annat exempel på hur *man* väljer att berätta männens historia och samtidigt utesluter kvinnornas, är taget ur *Homo i folkhemmet*. (Andreasson red. 2000). Här väljer författaren att endast nämna Diana för att mer utförligt berätta om Kretsen, männens motsvarighet till Diana. ”Av protokollet att döma verkar namnfrågan för de nya *klubbarna* varit den stora debattfrågan. För Kretsens del föreslogs ett flertal namn” (s.18). Vi får emellertid inte läsa om Dianans namndiskussion. Trots att inledningen med hjälp av pluralformen ”*klubbarna*” indikerar att det kommer flera namndiskussioner så får vi enbart läsa om Kretsen. Därmed inte sagt att *Homo i folkhemmet* inte innehåller kapitel som handlar om kärlek mellan kvinnor. Det jag vill belysa med detta exempel är hur *man* trots att det finns tillgänglig information om kvinnors historia väljer att inte ta med den. Författaren hade kunnat hitta material även om Dianans namndiskussion. Samma sak gäller för *Sympatiens hemlighetsfulla makt*. Istället för att hänvisa till att det inte finns någon information om kvinnor i rättegångsprotokoll kunde *man* ha letat i andra källor där kvinnors historia finns. Det mesta av

materialet som presenteras här finns i Stockholms stadsarkiv.

”Diana-komplex”

Det var under det första officiella mötet, som ägde rum i klubblokalen på Bondegatan 74 den 8 december 1956, som en diskussion angående namn på den nybildade klubben för första gången ägde rum. Då endast ett namnförslag, ”Ringen”, hade inkommit enades de 59 närvarande kvinnorna om att det utan förberedelse var svårt att ta ställning i denna fråga och ärendet sköts på framtiden. Alla eventuellt inkomna förslag skulle behandlas av styrelsen som sedan hade att ta ställning till dessa. Namnfrågan tas upp redan på följande styrelsesammanträde den 12 december 1956. I protokollet fört vid detta möte står det antecknat under § 4, ”Klubbens namn”:

Klubbnamnet måste fastställas genast, eftersom klubbkorten måste tryckas snarast. De inkomna namnförslagen voro följande: Ringen, Karma, Sion, Trollbunden, Önskan, Moln, Subretterna, Eko, Sublima, Eva, Kvinnoröster, Fröet, Eternite, Kismet, Facklan, Varitas, Kärnan, Källan, Diana. Efter omröstning befanns att Diana fått de flesta rösterna. Beslut: klubbens namn skall bli Stockholmsklubben Diana.

I arkivmaterialet står det inte kommenterat varför styrelsen valde just namnet Diana men i *Sympatiens hemlighetsfulla makt* berättar Stina lite om namndiskussionen: ”Först hade vi inget namn, sen blev det Diana. Vi tyckte att det var jaktens gudinna och det var ju lite fräckt, och det var ett kvinnonamn, så det var ganska naturligt.” (Söderström red. s.656). Då Stina var med i Diana under den nämnda perioden antar jag att det var just jaktens gudinna Diana som fick namnge klubben.

Precis som Stina påpekar är Diana den romerska mytologins mån- och jaktgudinna. Enligt mytologin skulle en jägare vid namn Aktaion vid ett tillfälle försökt att smygtitta på Diana då hon befann sig i badet. Diana lär ha upptäckt Aktaion och genast bestraffat honom genom att förvandla honom till en hjort som hon sedan lät sina hundar slita i stycken.⁷ Vad Stina inte vet, eller i alla fall inte nämner i sin berättelse, är att en schweizisk professor i psykologi, Charles Baudouin, mot bakgrund av myten om Aktaion myntade termen ”Diana-komplex”. I *Sexuallivets variationer* från 1953 återger Paul Thorsen innebörden av denna term då han anser att ”Diana-komplex faktiskt utgör en fara för den kvinnliga ungdomen”. Jag återger här i förkortad form vad ”Diana-komplex” innebär, både för att spegla den samtida synen på ”manlighet” och ”kvinnlighet”, men också för att den har en rolig och intressant koppling till hur den maskulina kvinnan och därmed butchen⁸ ses som en fara.

De unga flickor, som är under inverkan av 'Diana-komplexet', söker på olika sätt att tävla med pojkar och självfallet på bekostnad av sin kvinnlighet, och de anlägger därför oftast pojkrisyr, går med låga klackar, så ofta som möjligt i byxor och försöker i uppförande och talesätt närma sig pojkarna... Deras kamp att identifiera sig psykiskt med mannen har gjort dem till ett väsen, som formellt, i kropp och körklar är kvinna, men som psykiskt sett står mellan han- och honkön. (Thorsen 1953 s.105)

En annan Diana högst verksam och välkänd på 1950- och 60-talet som kan tänkas ha funnits i åtanke vid namnvalet, var Diana Miller. År 1952 bildades Diana Millers trio som förutom Diana Miller bestod av Siw Karlén (bas) och Ingrid Lindberg (piano) (Myers1993). När jag besöker Siw Karlén i Bålsta och frågar om hon tror att Diana Millers trio kan ha påverkat klubbens namnval svarar hon:

Jag vet inte, det kan ju tänkas. Alla visste att Diana var knopp. [Ord för lesbisk som Siw hämtat från danskan och använder som synonym med flata/lesbisk] Vi var två helknoppar, Diana och jag. Förresten i Danmark när dom visste att Diana Miller var där och att hon hade två tjejer med sig, ojoj! Alla knoppar kom ju så det var ju nästan bara knoppar där. Vi hade fått engagemang i Stockholm, det var väl 1956 eller 1957, på Ambassadör och Bachi Vapen. Då kom det så kallade Dianor dit. Diana Miller visste ju alla om, hela svenska folket kan man säga, mig fattade dom ju. Hon e sån där!⁹

Hur mycket Diana Miller och Charles Baudouin påverkade namnvalet Diana går inte att fastställa, men vad som står klart är däremot att namnvalet Diana visade sig ha flera passande konnotationer.

Rum i det offentliga

Det första officiella mötet hölls som tidigare nämnts den 8 december 1956 i klubblokalen på Bondegatan 74. Diana skulle komma att ha danskvällar och maskerader i andra lokaler men lokalen på Bondegatan 74 användes parallellt för lördagsdans och trivselkvällar ända fram tills det att Kretsen 1964 köpte en lokal på Timmermansgatan 24.

Enligt ett hyreskontrakt undertecknat den 8 januari bekräftar Södermalms godtemplares byggnadsförening att de hyr ut sin lokal, på Bondegatan 74 i Stockholm, till Diana varannan lördag med start den 1 januari 1957. Anledningen till att en godtemplarförening gick med på att hyra ut lokalen till Diana var helt enkelt att de inte visste vad för slags klubb Diana var.¹⁰ Diana fick hyra lokalen till dans för 50 kronor per gång och till föreningssammanträden för 25 kronor. I hyreskontraktet fanns vissa ordningsregler att förhålla sig till. Dans var tillåten till klockan 23 och medlemmarna fick inte samlas i trapporna för rökning och samtal. Avtalet avslutas med meningen "Vi är tacksamma om

sump efter kaffe och the nedspolas i toaletten.” (Dianas arkiv övrigt). Lena var med på det första mötet på Bondegatan men minns inte riktigt hur lokalen såg ut:

Ja det var där jag var med första gången. Jag minns bänkraderna för att, jag minns bara bänkraderna, Vera satt några bänkrader framför mig och hon sa nej, att hon inte ville vara med i föreningen. Det var några som sa nej. De var väl inga föreningsmänniskor och de sa det väl inte det direkt högt.¹¹

I *Sympatiens hemlighetsfulla makt* står det att läsa att lokalen på Bondegatan bestod av en hall för avhängning av ytterkläder och två rum. Ett mindre rum där det fanns små bord vid vilka det dracks kaffe och pratades och ett större rum där det på danskvällarna var dans till vevgrammofon. (Söderström s. 659).

Märta minns hur det var att hyra en lokal av en nykterhetsförening:

Jo vi höll ju till i IOGT-NTO's lokal på Bondegatan. Det var ju lite problem med det där, för att dom var ju inte så nyktra tjejerna, det var dom ju i allmänhet inte. Man måste ju springa runt och kolla så det inte fanns några tomflaskor och sånt för då hade vi ju inte fått behålla lokalen.

Efter en kort tid på Bondegatan önskade medlemmarna i Diana hyra en ny, större lokal att ha fler danskvällarna i vilket resulterade i att de från och med den 29 juni 1957 hyrde Ceders café i Vitabergsparken för 65: - per tillfälle. Klubben valde mellan att hyra Ceders café och en lokal i Bromma, men denna hade ingen elektricitet så det blev Vitabergsparken. (Dianas mötesprotokoll 1957) I *Diananytt* nr.6 1957 presenteras den nyförvärvade lokalen för medlemmarna:

Det är ju en stor och glädjande händelse, och vi tror att den nya samlingslokalen skall bli till allmän belåtenhet. Den är belägen i Vitabergsparken, och då hoppas vi givetvis att så många som möjligt ska mötas upp för att göra kvällen trivsamt. Men man får inget för intet. Den nya lokalen är dyrare, och vi måste dessutom köpa en grammmofon. För att möta dessa utgiftsökningar utan att låta klubben gå i konkurs, beslutades på klubbmötet att inträdesavgifterna höjes till 5:--. Det låter kanske inte så roligt, men vi är övertygade om att fördelarna kommer uppväga den extra slanten.

Karin berättar om hur hon hittade till Ceders café i Vitabergsparken för att göra sitt första besök på Dianas lördagsdans. (Märta berättar om samma första kontakt med Diana i sin text på s. 83):

Jag hade då fått veta att man kunde på lördagskvällen ta sig till Vitabergsparken och vi var ett gäng som stämde träff på perrongen i Skanstulls tunnelbanestation, och i samlad trupp drog iväg. De var Agnes, Gunnel och jag och Märta. Det var hemskt

mycket snö va, å mörkt å dant där i parken innan vi skulle hitta huset. Och vi pulsa i snön, vi hade ganska roligt. Sen såg vi ju att det lös i nån liten kåk där så vi drog oss lite närmre å sen va det nån modig själ som öppnade dörren. Då såg vi, jag glömmer aldrig det där första, då va det ett stort antal kvinnor, samtliga nästan som jag såg med det samma, dom hade ju kostym och slips va, och då sa vi att det är nog här vi ska vara. Och så betalade man nånting å så ville hon se mitt leg. Jag hade ju sökt medlemskap i det hela. Sen så var det då en grammofoon, en vevgrammofoon måste det ju ha varit, uppe på ett litet podium. Så var det kaffe å bullar som någon hade släpat dit. Det var ju inte tal om taxi utan det var ju cykel och bära. Vi var ganska många. Det var en ganska påver lokal, men där vi dansa var ett ganska stort rum, det va inge möblemeng, det stod väl några bänkar, kaffe drack vi, det ingick i entrén.¹²

Det är oklart exakt när Diana slutade hyra Ceders Café. Det som framgår är att medlemmarna, på ett klubbmöte den 7 maj 1961, uttrycker att de vill tillbaka till Vitabergsparken. Denna önskan går aldrig i uppfyllelse då Diana inte kan få tillgång till ett eget skåp i lokalen. ”Det är svårt med transport av grejer då vi inte har något skåp. Möjligheten till ett eget skåp ska kollas upp”. Men den 13 maj 1962 står det klart att Diana inte fick tillgång till något skåp. Diana hyr fortsättningsvis lokalen i Vitabergsparken vid enstaka tillfällen, men inte som tidigare för regelbundna lördagsdanser.

I artikel som publicerades i *KomUt* 1986 berättas det att de lesbiska klubbarna avsomnade i slutet av 1960-talet. Ställen som Piperska muren och Timmy dök upp. (Eman 2002 s 7.)

Lokalen på Timmermansgatan 24, senare ”Timmy”, köptes av Kretsen i början på 1960-talet. Det var en cafélokal som på kvällarna, med fördragna gardiner, användes som dansställe. (Söderström red. s. 659)

Ur ett brev till medlem från Diana, daterat den 24/3 1969:

Vi träffas varje fredagskväll på Timmermansgatan 24 mellan 21.00-1.00 alldeles bredvid porten finns en barservering där du ska ringa på. Din ansökan finns där hos vår kassör, hon heter Märta. Du kan fråga efter henne. Medtag legitimation första gången du besöker klubben. Li sek. på lördagar träffas vi både män och kvinnor mellan 21.00-2.00. Vi har vin och öl rättigheter

City Club på Döbelnsgatan 4 startade 1967 som ett av de första privata diskoteken för ”homosexuella”.¹³ I ett brev den 21/7 1971 beskriver Diana att de hade egna träffar på City Club, torsdagar mellan 20–23. Efter 23 hade ”pojkar tillträde [...] ingången är lik en garagedörr med en lysande ringklocka.” Lena berättar att ”City Club var det elegantaste jag hade sett, det var ju enormt stiligt med dom färgade lamporna”.¹⁴

I *lambda nordica* beskriver Nils Weijdegård hur privata intressenter i Stockholm på 1970-talet arrangerade fester på Club Etoile i Vasastan, Piperska Muren på Kungsholmen och hur Diana Miller ordnade halvt illegala fester i en rucklig

lokal i gamla Centralsaluhallen.

År 1969 startades också Jerrys Damklubb i Stockholm (läs mer i Märta text s. 93). Märta berättar om Jerrys initiativtagande:

Hon [Jerry] hade alltid lust att öppna nån sån här klubb, det hade hon som en framtidsdröm. Hon hade nån kontakt med en vakt på Folkungagatan och där fanns det en lokal i källaren. Han sa ni kan flytta hit så kan ni öppna något så det gjorde vi. Det var en ganska stor lokal, vi hade väl Jukebox. Det luktade ju källare. Man måste in i porten och så ut, det var ju ingång på gården så det gick ju inte komma utifrån hur som helst. Den höll väl i sig några år, Jerrys damklubb.¹⁵

Även om lokalerna skiftade och Diana under vissa perioder hade det svårt med att ordna träffar så hölls klubben vid liv. Samtidigt som nya initiativ till träffställen togs ordnade Diana fester minst en gång i månaden ända fram till sammanslagningen med Kretsen 1972.

Sysselsättning i en offentlig garderob

Syftet med Diana var enligt klubbstadgar ”att skapa en politiskt och religiöst oavhängig klubb som har till syftet att skapa en sammanslutning av kvinnor men den konstitution som åsyftas, för tillvaratagandet av gemensamma intressen”. Dessa sammanslutningar såg olika ut; ibland var det trivselkvällar med föredrag och annan sysselsättning såsom lotteri, bordpingis och sällskapslekar, men det som diskuteras mest i materialet och som verkar ha varit höjdpunkten var danskvällarna. På lördagskvällarna på Bondegatan och i Vitabergsparken var det just dans som var huvudsysselsättningen. Mycket av det antecknade i mötesprotokollen handlar om inköp till dessa danskvällar, kaffe och nya gramfonskivor stod högst på listan. När det var dans i Vitabergsparken möttes besökarna av någon ur styrelsen som satt vid ingången för att ta betalt och för att kontrollera medlemskortet. Väl inne bjöds det på kaffe med dopp. Enligt mötesprotokoll varierade besöksantalet mellan 30–55 personer. Märta berättar att det var ett ”genomsnitt av svenska folket där. Det var från, om man tar politiskt, kan man säga att det var från den yttersta vänstern till den yttersta högern det var från alla kategorier, alla yrken. En del var arbetare och en del var finare, så det var blandad kompott precis, det var nog mest arbetarklass, men det var egentligen inget man talade om.” Märta berättar vidare vad kvinnorna i Diana helst ville ägna lördagskvällen åt:

Det var ett stort rum, det var där det var dans till vevgrammofon. Ett kök, en tambur som man kom in i. Vi var ju inte så hiskeligt många. Man kunde dansa, det gick ut på dans. Vi försökte jo, för jag blev ju ordförande sen, det var omöjligt att försöka hitta på några saker som vi skulle göra då. Vi bjöd dit folk som skulle ha

uppvisningar, och vi hade tv, det va ganska nytt då. Jag hade en sån där bärbar tv, folk hade ju inte tv på den tiden, alla inte. Det var ju bara ett program, fanns ju inte tvåan och trean och så där. Den släpa jag dit för att vi skulle höra på nyheter men det var ingen som ville, dom ville ju bara dansa. Det var dans och dans och dans, det va skojigt. Det var väldigt hemligt att komma dit men när man väl var där var det hur öppet som helst. Vi drack kaffe, bullar och kakor. Dom hade ju med sig lite starkare grejer, det hade dom ju faktiskt så dom blev ju lite fulla en del. Det var ju så olika typer så en del drack ju för mycket och en del drack ingenting alls. Men det var hemskt trevligt. Sen flyttade vi tillbaka till Bondegatan där pojkarna, Kretsen höll till också. Vitabergsparken brann ju upp, det var efter vår tid. Vi bruka skoja om att det gick så hett till att det brann upp. Det var ingen ide att försöka hitta på något annat roligt. Vi tog dit Kaj Gullmar, sångerskan, schlagers sjöng hon, hemskt känd var hon. Det visste ju alla att hon var lesbisk. Vi hade hyrt Kristinehovsgården och skulle ha fest där. Du förstår att det fanns inte en chans att få dom att hålla käften, utan dom störde henne hela tiden så hon blev ju så arg så hon gick hem. Vi måste ju betala för hon var ju dyr, hon var ju känd.¹⁶

Det togs initiativ till annan sysselsättning än dans, Karin berättar om sitt minne av Diana och vad de sysselsatte sig med på Bondegatan de kvällar det inte var dans:

Vi var bara där för att träffa kompisar. Anna-Stina berätta om att det var frågesport, Betty höll visst i den. Satte ihop frågor, det förkom nog inte på Ceders café utan på Bondegatan. Va inte det nykterhetsrörelsen lokal? Det präntades in väldigt att det gick ju inte ha nån plunta med sig. Jag minns att Karin Juel var där, hon sjöng väl och prata lite grann. Så var det en jurist, Elisabeth Sjövall, nä just det hon var doktor, rådgivare eller så på RFSU. Vad jag tycker är så markant det är ju att det var så rysligt ideellt. Det var inget som helst kommersiellt i det hela och alla slet som fasen med sin uppgift. Undrar om dom inte hade nån typ av lotteri också. Jo, jag minns vid något senare tillfälle, eller var det första gången, gick jag ju å vann en fruktkorg. Jag bodde ju hemma då va, jag tänkte vad ska jag säga, komma hem med den här det va ju inte särskilt lätt att förklara. Sen blev jag, vi som var nya tror jag, vi blev inviterade till Lucky efteråt, på Luntmakargatan. Vi var hem till henne och jag bjöd friskt, ta all frukt så jag blir av med den. Det va himla gulligt, den där gesten att hon bjöd hem oss då som kände oss lite nya och gröna och ängsliga, det va jätte fint. Det var ofta fester på Luntis. Sen kom väl lokalerna i city.

Efter tiden i Vitabergsparken var lokalen på Bondegatan återigen den primära träffpunkten medan dans och större fester hölls i lokaler hyrda för tillfället. Det framgår i mötesprotokoll och *Diananytt* att medlemmarna tog olika initiativ till diskussionskvällar och en teatergrupp. Hur dessa initiativ kom att utvecklas finns inga anteckningar om. Det enda som står att läsa är att teatergruppen upplöstes 1964. Varje år anordnades det maskerad vilket verkar ha varit höjdpunkten på säsongen, i ett odaterad *Diananytt* kommenterar skribenten årets maskerad:

Att det har varit maskerad är väl ingen som svävar i okunnighet om. En har så nyligen gått av stapeln, att nedskrivaren av dessa rader ännu inte hämtat sig riktigt. Se, det var en riktig maskerad det. Precis så stimmigt och bullrigt och svettigt som en sådan tillställning ska vara. (Dianas arkiv *Diananytt*)

Karin berättar att den som var bäst klädd på maskeraden vann pris ”Anna-Stina och Betty vann nån gång, en av dom var sjörövare, dom tog ju pris i varje fall, det va riktig maskis. Det lades ner mycket jobb på kostymer.”¹⁷

Även om maskeraderna verkar ha inneburit många förberedelser så var det inte den enda större festen som det lades ner förarbete på. Till vissa sammankomster författades det till exempel olika visor om klubben och dess medlemmar. Den äldsta som finns bevarad i arkivet tillkom i samband med Dianas Påskfest den 29/3 1959.

Diana är namnet uppå vår klubb, bra är väl det bra är väl det. Där träffas vi flickor men ej några gubb, bra är väl det hurra. I kväll ska vi trivas och ha det så glatt, i morron vi vakna med blicken så matt, men vad gör väl det, vad gör väl det i natt.

Vår Astrid det styrande har i sin hand, tur är väl det, tur är väl det. Vår båt lyckas hon alltid ro i land, skönt är väl det, hurra. Hon håller oss samman i torrt som i vått, henne förutan, hur skulle det gått. Turalleri turallera, turalleri hurra.

Jämt Katja hon finns här med penna och block. Tur är väl det tur är väl det. För henne vi reser oss opp med en bock. Visst gör vi det hurra. Hon sliter för klubben båd dag och båd natt, det syns ej i ansiktet, jämt är det glatt. Tur är väl det, tur är väl det hurra.

Den sista i raden är Lise kassör. Tur är väl det tur är väl det. För henne gör nu en praktfull honnör. Visst gör vi det hurra. Hon är ett geni som får allt gå ihop om vi ej betalar så säger hon stopp. Tur är väl det, tur är väl det hurra.

Vi alla i klubben ska ha en paroll. Visst ska vi ha det, visst ska vi ha det. Lägga sorger på hyllan å glöm bort allt groll. Visst gör vi det hurra. För en sak är säker att starka vi é om vi kämpa för klubben och för dess idé. Visst gör vi det, visst gör vi det hurra.

Dianas syfte var att bilda en ”sammanslutning av kvinnor med den konstitution som åsyftas, för tillvaratagandet av gemensamma intressen”, en plats i det offentliga där dessa kvinnor kunde träffas. Detta syfte verkar fullföljts under verksamhetsåren. Det framkommer tydligt att det viktigaste var just kontakten mellan kvinnor med de ”gemensamma intresset” och ”med den konstitution som åsyftas”: att de var ”lesbiska”, ”homosexuella”, ”på andra sidan”, ”knoppar”, ”väninnor”, ”bisexuella”, ”såna där” och ”kvinnoälskare” som var det primära.

Sammanläggningen

I slutet av 60-talet var både Dianas och Kretsens verksamhet mycket tungrodd. Medlemsantalet och därmed inbetalda medlemsavgifter sjönk och båda klubbarna gick mot ett nytt decennium med stora förluster.

Verksamhetsberättelsen för det gångna året i Stockholmsklubbarna Diana - Kretsen torde sakna sin motsvarighet under klubbarnas hittillsvarande tillvaro. Orsaken är att klubbarnas verksamhet tyvärr inskränkt sig till ett minimum. Anledningarna härtill är oss alla sorgligt välbekanta, och trots stora ansträngningar från såväl klubbarna som förbundets styrelser, så har vi ännu inte kunnat uppnå en slutgiltig lösning. (Dianas verksamhetsberättelse 1969–1970)

Klubbarna hade hamnat i utdragen rättstvist med en tidigare klubbmästare om lokalen på Timmermansgatan. Under processens gång kunde klubbarna inte ha sina veckoträffar på Timmy, de försökte återgå till lokalen på Bondegatan men utan någon större uppslutning. Diana hade torsdagskvällarna på City Club men oron över att förlora sina medlemmar var stor då klubben inte hade någon permanent, egen lokal. Klubbarna återfår till slut lokalen på Timmermansgatan och den 5 december 1970 samlas Diana och Kretsen för årsmöte på Timmermansgatan. Under § 8b i protokollet diskuteras om klubbarna ska slås ihop till en klubb under gemensamt namn. Inför mötet hade medlemmar ur Kretsens styrelse sammanställt ett förslag på hur den eventuella nya styrelsen skulle se ut. Barbro, en av Dianas representanter, krävde att detta förslag skulle läses upp. Efter viss diskussion, och uppenbart motstånd ifrån Kretsens representanter, lästes förslaget upp.

Barbro påpekade att i styrelseförslaget fanns endast två kvinnor. Rune svarade att Guhn hade sagt att kvinnorna inte ville ställa upp i styrelsen. Kjell ansåg att vi, som själva offer för samhällets könsrollsindelning, inte borde låta frågan om styrelseledamöternas kön hindra ett samarbete. Barbro svarade att det inte rörde sig om könsdiskriminering, men kvinnorna måste få vara med och bestämma. Hon sa också att Kretsens ekonomi var sämre än Dianas, och att detta kan göra en del medlemmar av Diana tveksamma till sammanslagningen. Lisbeth sade att hon tyckte att diskussionen var ganska meningslös. Vi sitter alla i samma båt och bör hjälpa varandra istället för att bråka om styrelseledamöternas kön. Hennes inlägg hälsades med en varm applåd. Guhn kom då med ett nytt förslag: klubbarna sammanslås och i styrelsen ingår lika många från Diana som från Kretsen. Detta förslag godkändes av båda klubbarna. Mötet beslutade alltså att slå samman Diana och kretsen till en klubb, tills vidare med namnet Diana-Kretsen. (Dianas mötesprotokoll 5 december 1970).

Diana-Kretsen blir så småningom klubb Timmy, verksamheten återtas och 1971 skickades ett klubbmeddelande ut till alla medlemmar av före detta Diana och Kretsen:

Timmy öppnar igen... 71.09.26

Lokalen är unik i Stockholms klubbvärld genom sitt format & delvis också genom sitt läge. En ganska enkel och lyxfri inredning blir kanske välbehövlig kontrast till de "stora" ställes boudoirstil. Timmy kan alltså bli det "lilla" alternativet, det lugnare stället där man träffas innan man drar vidare (sedvänja som vi borde arbeta på att införa i Stockholm eftersom den visat sig positiv beträffande mänskliga kontakter) eller/ tillika stället dit man går för att man inte trivs med allt för mycket folk jämnt men ändå vill ha möjligheten att dansa, lära känna någon, höra bra musik, tala med folk etc. Det torde ur alla synpunkter, inte minst ekonomiska, vara nödvändigt att det nya Timmy vänder sig till samtliga gay- kategorier.

Diana och Kretsen upphörde och blev tillsammans Timmy, men det dröjde inte länge innan en ny grupp kvinnor bröt sig ur. År 1973 startades en arbetsgrupp inom RFSL som skulle utreda lesbiskas situation, sedermera Grupp Viktoria. Grupp Viktoria ville skapa möjligheter för kvinnor att träffas och synliggöra lesbiska. (Lindeqvist 2003 s. 24.) Diana upphörde men kampen fortsatte. Diana ville skapa en plats där kvinnor kunde träffas men grupp Viktoria tog det hela ett steg längre och satte upp synliggörandet på agendan. En ny epok tog fart, det var dags att låta på gardinerna och kliva ut ur den offentliga garderoben.

Tack till alla kvinnor som älskar kvinnor. Ni gör min existens möjlig. Tack till alla er som har delat med er av saknad historia, till alla som jag refererat till. Till er vars arbete jag använder, och ibland kritiserar, vill jag visa min stora beundran. Det ni synliggjort har gjort mitt arbete möjligt. Utan er forskning hade mina tankar och mitt arbete inte kunnat ta form. Särskilt tack till Maria Ahlsdotter, Katarina Bonnevier, Karin Drake, Eva Vahianen och ni andra i genuskullen som bidrog till resonemang och till min handledare Jens Rydström, och ni tappra läsare av denna text.

Noter

¹ Reflektion av Eva Vaihinen på seminarium inom påbyggnadskursen vid Genusvetenskapliga Institutionen vid Stockholms universitet, höstterminen 2003.

² Även om RFSL redan från början var en riksorganisation förekom i stort sett bara mötesverksamhet inom stockholmsavdelningen eller Stockholmsklubben.

³ Albatross var en särskild klubb för landsortsmedlemmar och dess uppgift var att hålla kontakt med alla som inte aktivt kunde delta i någon av RFSL:s Stockholmsklubbar.

⁴ Där också Kretsen, männens klubb inom RFSL Stockholm, brukade ha sina möten från 1956.

⁵ För vidare läsning om hur kvinnan i historien konstruerats till det privata och mannen till det offentliga se exempelvis Yvonne Svanströms *Policing public woman: The regulation of prostitution in Stockholm 1812–1880*. (Stockholm 2000), exempelvis s. 14.

⁶ Mina kursiveringar.

⁷ *Aktaion*, Prisma lexikon. Bokförlaget Prisma AB, Stockholm 1990.

- ⁸ "Butch is the lesbian vernacular term for woman who are more comfortable with masculine gender codes, styles, or identities than with feminine ones" Halberstam, Judith citerar Gayle Rubin, *Female masculinity*. Duke university press, Durham and London 1998, s. 120.
- ⁹ Siv Karlén intervjuad av Marie Carlsson. Bålsta den 7 november 2003.
- ¹⁰ Märta Möller intervjuad av Marie Carlsson. Huset, Sveavägen, 7 oktober 2003.
- ¹¹ Lena intervjuad av Marie Carlsson. Huset, Sveavägen, 5 december, 2003.
- ¹² Karin intervjuad av Marie Carlsson. Huset, Sveavägen, 5 december 2003.
- ¹³ Sedan en tidigare klubbmästare i RFSL kring årsskiftet 1970 lyckades stänga ute föreningen från lokalen på Timmermansgatan flyttade föreningens verksamhet till Döbelnsgatan (Söderström s. 659 ff).
- ¹⁴ Lena intervjuad av Marie Carlsson. Huset, Sveavägen, 5 december, 2003
- ¹⁵ Märta Möller intervjuad av Marie Carlsson. Huset, Sveavägen, 7 oktober 2003.
- ¹⁶ Märta Möller intervjuad av Marie Carlsson. Huset, Sveavägen, 7 oktober 2003
- ¹⁷ Karin intervjuad av Marie Carlsson. Huset, Sveavägen, 5 december 2003.

Litteratur

- Andreasson, Martin (red.) *Homo i folkhemmet. Homo- och bisexuella i Sverige 1950-2000*, Göteborg 2000.
- Butler, Judith. *Gender trouble. Feminism and the subversion of identity (thinking gender)*. New York & London: 1999.
- Eman, Greger. *Nya himlar över en ny jord – om Klara Johanson, Lydia Wahlström och den feministiska vänskapskärleken*, (Sympatiens hemlighetsfulla makt I), Stockholm 1993.
- Halberstam, Judith. *Female masculinity*, Durham and London 1998.
- Lindeqvist, Karin. *Med hela foten. Konstruktionen av lesbiskhet som kollektiv identitet i grupp Viktoria och Lesbisk Front, 1973-1979*, D-uppsats i historia vid Södertörns högskola VT 2003.
- Lindholm, Margareta & Arne Nilsson. *En annan stad. Kvinnligt och manligt homoliv 1950–1980*, Göteborg 2002.
- Minnich Kamarck, Elizabeth. *Transforming knowledge*, Philadelphia 1990.
- Myers, Maragret. *Blowing her own trumpet: Ladies' orchestras and other woman musicians 1870-1950 in Sweden*. Doktorsavhandling i musikvetenskap vid Göteborgs universitet 1993.
- Svanström, Yvonne. *Policing public woman: The regulation of prostitution in Stockholm 1812–1880*, Stockholm 2000.
- Söderblom, Inga & Sven-Gustaf Edqvist. *Litteraturhistoria*, Örebro 1998.
- Söderström, Göran. (red) *Sympatiens hemlighetsfulla makt, Stockholm homosexuella 1860–1960*, Stockholm 1999.
- Thorsen, Poul. *Sexuallivets variationer*, Stockholm 1953.

Tidningar

Eman, Greger. "Märta, 86 – Lesbisk aktivist och still going strong", *KomUt*, årgång 23 nr.10 (2002).

Sandelin, Björn. "Flickor, flickor, flickor...", *EKHO-bladet*, nr. 15 (1984).

Vicinus, Martha. "Lesbian history: All theory and no facts or all facts and no theory" *Radical history review*, nr 60 (1994).

Intervjuer

Karin intervjuad av Marie Carlsson. Huset, Sveavägen, 5 december, 2003.

Lena intervjuad av Marie Carlsson. Huset, Sveavägen, 5 december, 2003.

Märta intervjuad av Marie Carlsson. Huset, Sveavägen 7 oktober 2003.

Siw intervjuad av Marie Carlsson. Bålsta den 7 november 2003.

Arkiv

RFSL: s arkiv, Diana. Stockholms stadsarkiv.

Summary

When Diana started within the Swedish Federation for Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Rights (RFSL) in 1956 it was not just a cozy woman's club that started. It was not initiated by a couple of women that wanted to exchange tips for housewives while they were killing time waiting for their husbands to come home. No, Diana was initiated because women wanted to meet, get to now, be and flirt with other women. In only two weeks the initiators succeeded to gather fifty-nine women that were interested in the idea. Non-heterosexual women are everywhere. Back then they were, and they still are, walking the streets, hanging out in the cafés and drinking drinks at the salons of Berns. Diana became an extremely important meeting point where women would be respected for what they were. Before Diana RFSL had about thirty women as members, after Diana's first three months that number had risen to ninety-three. Diana was important not only for the women that participated but also for those that heard of Diana and subsequently had it confirmed; there are women that falls in love, get turned on by, and love other women. Diana is also important for us who seek role models in the women-absent history that we get presented before us. A few women do appear in history but if they in any way had a non-heterosexual identity they will be presented, like for instance Selma Lagerlöf, as an ugly, limping old maid. Whose only purpose in life was to get money to buy her parents' house back. The archival material on Diana can also help to prove the inaccuracy of the statement "there are/were no women in history" as well as show that the division of "men in the public" and "women in the private" has to be renegotiated. When Diana gathered for 24

café nights, bingo or Saturday night dancing everybody knew who was the norm. To maintain a sense of belonging and to make sure that no one would feel as the outsider, the weird and perverted, it became important to keep Diana a well shut club. This does not mean it was a private club, on the contrary, it was a public club. They say that men have sex in the public when it happens in the men's toilet where women have no access, but women are intimate in the private when men don't have access to their gatherings. Both these cases are private in public but the norm continuously pushes the women into privacy.

Marie Carlsson är kulturvetare och har en fil. kand. i genusvetenskap. Artikeln bygger på hennes c-uppsats "Kvinnor som älskar kvinnor i stockholmsklubben DIANA 1956–1972". Uppsatsen seminariebehandlades vid Stockholms universitet på centrum för genusstudier i januari 2004, handledare var Jens Rydström. Intresserade kan beställa hela uppsatsen via mail: marie.carlsson@stockholm.rfsl.se